

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ต้นทุนและผลตอบแทนการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” นักวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

- (1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- (2) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- (3) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยว
- (4) แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว
- (5) แนวคิดทฤษฎีต้นทุนและผลตอบแทน
- (6) แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน
- (7) แนวคิดเกี่ยวกับงบการเงินและกำไรขาดทุน
- (8) แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน
- (9) การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน (SWOT Analysis)
- (10) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการได้ให้ความหมายและคำนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังต่อไปนี้

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหรือที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Sustainable Tourism เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกันมากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวที่หันมานิยมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้ขอให้ราชบัณฑิตยสถานช่วยบัญญัติคำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้นานที่สุดเกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้เป็นประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

ราโพรณ แก้วสุริยะ (2545) ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาทรัพยากรของชนรุ่นหลังด้วย

องค์การ Eastern Caribbean States (OECS) (อ้างใน ราโพรณ แก้วสุริยะ, 2545) ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การใช้ประโยชน์สูงสุดในทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและการเลี้ยงดูตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้มาเยือน และเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

จากทรรศนะต่าง ๆ ที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ตามความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุดและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกันรวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ได้

2.1.2 กลยุทธ์การจัดการด้านท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กราเดช พັນวิเชียร (2543) ได้กล่าวว่า กลยุทธ์หรือวิธีการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาจะต้องร่วมดำเนินการ (ร่วมคิด ร่วมทำ) โดยจะต้องทำการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้องค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หาจุดแข็ง จุดอ่อน ของการท่องเที่ยวในชุมชนของตนและจัดทำแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนแม่บทของท้องถิ่นซึ่ง อรรถพร พันธุ์เนตร (2541) ได้ระบุว่าจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเป็นภาระหน้าที่ของคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมคิดร่วมทำเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมเสนอ

ความคิดหรือระดมความคิดเห็นในการศึกษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาสและปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไขปัญหา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข ขึ้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กลยุทธ์การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชน ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกันรวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ได้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.2.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

จากการศึกษาบททบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่าไม่มีผู้ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2514) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ ในการนำเอาทรัพยากรมาบริหาร (Administrative Resource) เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) เช่น POSDCORB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดิน ประยูรพุทธ (2535) กล่าวว่า การบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการ หมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบาย ไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ธงชัย สันติวงษ์ (2543) กล่าวว่า “การบริหาร” (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคือ “Administatrae” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การ

ติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ ส่วน “การจัดการ” (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้

ดังนั้น จากการศึกษาทบทวนถึงที่มาและความหมายของการบริหารจัดการดังกล่าวข้างต้น อาจพบสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถดำเนินงานหรือเป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ ซึ่งหลักของการบริหารจัดการดังกล่าวได้ครอบคลุมทั้งกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ และการปฏิบัติ

2.2.2 กระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้องค์กรมุ่งสู่ความสำเร็จ ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ เช่น Gulick and Urwick (1996) ที่กล่าวถึงแนวคิดกระบวนการบริหารโพสคอร์บ (POSDCORB) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) หรือจากแนวคิดของ Fayol (1996) ซึ่งเห็นว่าแนวคิดกระบวนการบริหารประกอบด้วย 5 ประการหรือรวมเรียกว่า ฟอคค์ (POCCC) ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2545) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันได้มีผู้เชี่ยวชาญทางการบริหารหลายท่านได้พยายามสรุปกระบวนการบริหารว่ามีทั้งหมด 8 ประการ ได้แก่ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2545)

(1) การวางแผน (Planning) เป็นหน้าที่แรกในการบริหารงานเพื่อกำหนดแนวทางการบริหารและดำเนินงานสำหรับอนาคต ซึ่งแผนงานและวัตถุประสงค์จะบอกให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายและทิศทางขององค์การ หน่วยงานและผู้ปฏิบัติ

(2) การตัดสินใจ (Decision making) ผู้บริหารต้องตัดสินใจเลือกกลยุทธ์หรือวิธีการดำเนินงานจากทางเลือกหลาย ๆ วิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุคโลกาภิวัตน์ด้วยแล้ว การตัดสินใจอย่างชาญฉลาดและมีจริยธรรมเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับผู้บริหารทุกคน

(3) การจัดระเบียบองค์การ (Organization) ผู้บริหารต้องพิจารณาโครงสร้างต่าง ๆ ขององค์การ เช่น สายการบังคับบัญชา การแบ่งงาน และการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ในการบริหารองค์การ ดังนั้น การจัดระเบียบองค์การอย่างระมัดระวังและเหมาะสมจะช่วยประกันให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การบริหารงานบุคคลประกอบด้วยกิจกรรมเกี่ยวกับการสรรหา การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบ

(5) การสื่อสาร (Communication) ผู้บริหารในปัจจุบันต้องรับผิดชอบในการสื่อสารกับผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับความรู้ คำชี้แนะ กฎระเบียบ และข้อมูลที่จำเป็นต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของงานโดยยึดกระบวนการสื่อสารสองทางเป็นหลักปฏิบัติ นอกจากนี้ การสื่อสารระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหน่วยงานทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารในสภาวะการณ์ปัจจุบันและอนาคต

(6) การจูงใจ (Motivating) สิ่งสำคัญสำหรับการบริหารงานในปัจจุบันก็คือการจูงใจบุคคลให้มุ่งมั่นทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้ ด้วยการสนองความต้องการของบุคคล มอบงานที่มีความหมาย ทำลายความสามารถและให้รางวัลที่มีผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า คู่ควรกับผลงาน

(7) การเป็นผู้นำ (Leading) ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำที่ดีโดยการทำตัวเป็นตัวอย่างสำหรับการบริหารงานในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

(8) การควบคุมการทำงาน (Controlling) การกระทำเพื่อการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการเปรียบเทียบผลงานจริง กับผลงานที่ต้องการหรือคาดหวัง เป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ในการควบคุมของผู้บริหาร

2.2.3 ระดับของการบริหารจัดการ

งานในการบริหารจัดการแบ่งออกเป็น 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ การบริหารจัดการระดับต้น การบริหารจัดการระดับกลาง และการบริหารจัดการระดับสูง ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องมีความแตกต่างกันไปตามระดับการบริหารจัดการ ดังนี้

(1) ผู้บริหารระดับสูง (Top Manager) คือ ผู้บริหารที่อยู่ในระดับสูงสุดของสายบังคับบัญชา ทำหน้าที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ เป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อองค์กรทั้งหมดและเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายสำคัญ ๆ ให้กับองค์กร ขอบเขตการบริหารจัดการจึงเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมภายนอกและปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กร

(2) ผู้บริหารระดับกลาง (Middle Manager) คือ ผู้บริหารที่อยู่ระดับรองลงมาจากผู้บริหารระดับสูง เป็นผู้รับเอาเป้าหมาย นโยบายและแผนงานจากผู้บริหารระดับสูงให้นำไปปฏิบัติ ทำหน้าที่ประสานงานโดยพยายามรวบรวมผลสำเร็จของการทำงานภายในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบ ส่งมอบให้กับผู้บริหารระดับที่อยู่สูงถัดขึ้นไป ขณะเดียวกันก็จะคอยร่วมมือช่วยเหลือในการเผชิญและแก้ไขปัญหามากกระทบจากภายนอกด้วย ผู้บริหารระดับกลางยังมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการทำงานของผู้บริหารที่อยู่ระดับล่างลงมา

(3) ผู้บริหารระดับต้น (First-line Manager or First-line Supervisor) คือ ผู้บริหารระดับล่างสุด รับผิดชอบการปฏิบัติงานของพนักงานปฏิบัติการ เป็นผู้ใกล้ชิดและสั่งการโดยตรงกับพนักงานปฏิบัติการและมีโอกาสรู้ความเป็นไปของปัญหาที่เกิดขึ้นในจุดปฏิบัติงาน ในบางองค์การอาจจะมีกำหนดตำแหน่งงานของผู้บริหารระดับต้นเป็น Line Manager หัวหน้างาน Supervisor หัวหน้างาน Foreman ผู้นำกลุ่ม (Crew Leader) เป็นต้น

ถึงแม้ว่ากระบวนการในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับจะมีพื้นฐานในปฏิบัติที่เหมือนกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันในการใช้ทักษะด้านการบริหารจัดการ (Management Skills) และขอบเขตที่ผู้บริหารแต่ละระดับไปเกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ทักษะด้านความคิด (Conceptual Skill) เป็นความสามารถในการเข้าใจองค์การโดยรวม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีวิสัยทัศน์และคาดการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี พร้อมกับมีความคิดริเริ่ม โดยสามารถคิดกลยุทธ์วิธีต่าง ๆ หรือพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าออกมาได้เสมอ ๆ

2) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (People Skill) เป็นทักษะที่สร้างความร่วมมือในกลุ่มงาน รู้ถึงจิตใจคน เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ รวมถึงทักษะในด้านการติดต่อสื่อสารและจูงใจคน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานงานกันที่ดีและเกิดการทุ่มเททำงานอุทิศให้กับองค์การ

3) ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skill) เป็นการใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการปฏิบัติงานเชิงเทคนิค รู้วิธีปฏิบัติงานและสามารถเข้าใจปัญหาด้านเทคนิคต่าง ๆ เป็นอย่างดี รวมถึงเข้าใจสภาพเงื่อนไขของทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบการทำงานและรู้จักปรับปรุงวิธีการทำงานให้ที่ประสิทธิภาพด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวนั้นมีเป้าหมาย คือ การหาวิธีที่จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวเป็นระยะเวลานานขึ้น รวมถึงใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ดังนั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธีการ ดังนี้ (ราโพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547)

หลักการจัดท่องเที่ยวยั่งยืน มีองค์ประกอบ 4 หลักการด้วยกันคือ

1) การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน

2) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้เสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

4) ทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบาย ทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้น วิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ชุมชนควรดำเนินการตามกระบวนการดังแผนภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงวิธีการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.3.1 การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว

ในการดำเนินการเพื่อให้เกิดการจัดการต่อพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม การรณรงค์ให้ใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าประหยัด การสร้างจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการหล่อหลอมค่านิยมในทางที่ดีร่วมกันในระบบจะ

ส่งผลให้เกิดการจัดการพื้นที่อย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการกำหนดกรอบแนวทางในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนี้

(1) การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว ประกอบด้วย

(1.1) การกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการจัดการเขตการใช้ประโยชน์ กิจกรรมและขนาดของการท่องเที่ยว

(1.2) การควบคุมการท่องเที่ยว กิจกรรมที่สร้างหรือทำลายองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเข้มงวดตามระดับการอนุรักษ์ของพื้นที่

(1.3) การประยุกต์ใช้มาตรการป้องกันและลดผลกระทบต่อนพื้นที่ท่องเที่ยว และระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม

(2) การให้การศึกษาและสื่อความหมาย ประกอบด้วย

(2.1) การส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีระบบการให้ข้อมูล สื่อความหมาย และระบบให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทุกรูปแบบ

(2.2) ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรม

(2.3) การสนับสนุนบริการที่มีคุณภาพและมีโปรแกรมให้ความรู้ที่ชัดเจน ทั้งการบริการที่พัก การนันทิย และบริการอื่นๆ

(2.4) ส่งเสริมการใช้มัลติเทคโนโลยีอื่น หรือมัลติเทคโนโลยีเฉพาะทาง

(2.5) การจัดเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทางสื่อมวลชน

(2.6) การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งในด้านที่เกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การนำเที่ยว และการจัดการบริหารการท่องเที่ยว

(3) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

(3.1) การมุ่งเน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือกิจกรรมที่สามารถป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้

(3.2) การส่งเสริมกิจกรรมที่มีการให้การศึกษา หรือเพิ่มการให้การศึกษา และเรียนรู้ร่วมกันในกิจกรรมท่องเที่ยว

(3.3) การจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพ ให้มากขึ้น

(3.4) การจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน
ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชน

(4) การบริการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

(4.1) การส่งเสริมการบริการที่มีความรับผิดชอบ กำหนดให้มีมาตรการ
การรักษาสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษา และการบริการที่ได้มาตรฐาน

(4.2) การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริการชุมชนในกระบวนการบริการ
ท่องเที่ยว

(4.3) การกำหนดให้สถานบริการ การบริการ และรูปแบบการบริการ
ทุกประเภทสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

(4.4) การจัดอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพของบุคลากรในหน่วยบริการของ
พื้นที่ โดยให้มีหลักสูตรการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ทุกโครงการ

(4.5) การกำหนดมาตรฐานการบริการออกแบบเครื่องหมายรองรับหน่วย
บริการที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งมีการประกวดการบริการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(4.6) การปรับปรุง หรือใช้มาตรฐานทางกฎหมายที่มีอยู่ให้เอื้ออำนวยต่อ
การส่งเสริมและความคุ้มครองบริการ

(4.7) การสนับสนุนให้สถานบริการจัดการบริการที่ได้มาตรฐาน

(5) การจัดการ ป้องกัน และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

(5.1) การกำหนดมาตรฐาน และดำเนินการเก็บ กำจัดขยะมูลฝอย และ
ควบคุมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยในแหล่งท่องเที่ยว

(5.2) การกำหนดมาตรการ และดำเนินการป้องกัน บำบัด การกำจัดสิ่ง
ปฏิกูลและน้ำเสีย

(5.3) การควบคุมออกแบบอาคาร การก่อสร้าง และการจัดภูมิทัศน์
ให้เหมาะสม สอดคล้องกับพื้นที่

(5.4) การเข้มงวดกวดขันต่อกิจกรรมที่อาจทำลายสิ่งแวดล้อม

(6) การส่งเสริมการตลาด ประกอบด้วย

(6.1) การแนะนำและเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่เหมาะสม

(6.2) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนเหมาะสม สอดคล้องกับการ
ท่องเที่ยว และกิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับได้ของแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว

(6.3) การส่งเสริมการตลาดในประเทศให้มากขึ้น โดยเน้นที่กลุ่มเยาวชน
กลุ่มครอบครัว กลุ่มทำงาน

(7) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย

(7.1) การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน ชุมชนเพื่อการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว

(7.2) การยกระดับชุมชนท้องถิ่น ระดับหมู่บ้านหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

2.3.2 การพัฒนาการท่องเที่ยว

ปัจจัยหลักสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนจะต้องมีกระบวนการและองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่ประกอบด้วย

(1) ด้านแหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณวัตถุสถานและศาสนา วัฒนธรรม กิจกรรมประเพณีที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวในแต่ละประเภทจะมีภาระหน้าที่หลักแตกต่างกัน กล่าวคือ ในแหล่งธรรมชาติท่องเที่ยวมีภาระหน้าที่หลักคือ การรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ การเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาต้นน้ำ ลำธาร เป็นทรัพยากรที่ต้องเอื้อกับคนท้องถิ่น สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนามีภาระหน้าที่หลักคือ การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจะสนองตอบความต้องการของชุมชน สังคม ในส่วนภาระหน้าที่ของงานวัฒนธรรมกิจกรรมประเพณีคือ การรักษากิจกรรมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่

(2) ด้านการบริการทางการท่องเที่ยว ในส่วนของการบริการทางการท่องเที่ยว คือ ส่วนของการกำกับดูแล การประสานงานทำความเข้าใจ และกำกับให้การเติบโตของภาคบริการทางการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

(3) ด้านการตลาด จำเป็นต้องให้ความสำคัญในเรื่องการจัดวางสินค้า วิธีการเสนอขายสินค้า เพราะการตลาดจะเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงให้ผู้ซื้อ (นักท่องเที่ยว) มาซื้อสินค้า ดังนั้นในเชิงของการตลาดจะต้องมีการทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าสินค้าทางการท่องเที่ยวคืออะไร

จากกระแสความคิดในการที่จะปรับกระบวนการและวิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยว รวมถึงการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงเป็นเหตุให้มีการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา หรือที่เรียกว่า 'Globe' 90 Conference การประชุมในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) จากผลการประชุมครั้งนี้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึง

การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” จากคำจำกัดความดังกล่าว สามารถแปลเป็นหลักการและแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ 10 ประการ ดังนี้

- 1) มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ
- 2) มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะมามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
- 3) มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน
- 4) มุ่งให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอพร้อมแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย
- 5) มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดการนำเข้าจากต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย
- 6) มุ่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพื่อนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด อันจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น
- 7) มุ่งจ้างงานในท้องถิ่น โดยส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูงให้แก่ชุมชนท้องถิ่น
- 8) มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น อันจะช่วยยกระดับการบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น
- 9) มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาวเพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป
- 10) มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาล

2.2.3 การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2548) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดทำแบบการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวมีขั้นตอนและกระบวนการ ดังนี้

(1) การทำความเข้าใจกับทรัพยากรการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1.1) แบ่งตามประเภทของทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรหลัก และ ทรัพยากรสนับสนุน

(1.2) แบ่งตามชนิดของทรัพยากร ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 5 ชนิด ได้แก่

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ น้ำ
- 2) ทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น ศาสนา มรดกวัฒนธรรมชาติพันธุ์
- 3) ทรัพยากรเหตุการณ์สำคัญ เช่น งานมหกรรม การแข่งขัน
- 4) ทรัพยากรกิจกรรม เช่น นันทนาการ สิ่งอำนวยความสะดวก
- 5) ทรัพยากรบริการ เช่น การขนส่ง ที่พัก การต้อนรับ อาหาร

บริการ

(2) การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

(2.1) ขั้นตอนที่ 1 รายการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีอะไรน่าสนใจ หรือดึงดูดใจ มีการบริการแบบไหน มีกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวทำในระหว่างพักค้างแรม และมีที่พักค้างแรมกี่รูปแบบไว้คอยบริการ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 รายการดังนี้

1) รายการทรัพยากรธรรมชาติ ที่โดดเด่นมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น และมีสิ่งสำคัญกับปัจจุบันและในอดีตที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว การเก็บข้อมูลคือ ชื่อที่ตั้ง ฤดูกาล การเข้าถึง ใครเป็นคนจัดการ ติดต่อกับใคร มีการใช้มากน้อยแค่ไหน ผู้ที่มาท่องเที่ยวมาจากไหน มาทำไม เก็บค่าผ่านประตู และต้องเป็นสมาชิกหรือไม่

2) รายการทรัพยากรวัฒนธรรม สิ่งไหนทำให้โดดเด่น มีอะไรบ่งบอกถึงวัฒนธรรมมากที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ การเก็บข้อมูลคือ ชื่อที่ตั้ง ฤดูกาล การเข้าถึง ทางเข้า ใครเป็นนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมอะไรให้ทำบ้างในขณะที่เข้าไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ผู้ที่มาเที่ยวเป็นกลุ่มลูกค้าแบบไหน

3) รายการทรัพยากรเหตุการณ์สำคัญ มีอะไรบ้างที่โดดเด่น และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว มีอะไรพิเศษกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ การเก็บข้อมูลคือ ชื่อที่ตั้งของเหตุการณ์สำคัญนั้น ๆ ช่วงระยะเวลาในการเกิดเหตุการณ์ มีวิธีการเข้าถึงแบบใด ใครเป็นเจ้าของ มีนักท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหน

4) รายการทรัพยากรกิจกรรม กิจกรรมนั้นมีความโดดเด่นที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นให้มาท่องเที่ยวได้มากแค่ไหน การเก็บข้อมูลคือ ชื่อที่ตั้ง ศูนย์บริการข้อมูล เวลาและฤดูกาลที่เข้ามาเที่ยว มีการเข้าถึงได้อย่างไร ใครเป็นเจ้าของ มีกิจกรรม

แบบใดบ้างให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรม นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวมาจากที่ไหน มีค่าผ่านประตูหรือไม่

5) รายการทรัพยากรบริการ ชื่อและที่อยู่ของผู้ให้บริการ ต้องติดต่อใคร มีการบริการในรูปแบบใดบ้าง การเก็บข้อมูล คือ ชื่อและที่ตั้งของสิ่งอำนวยความสะดวก จัดอยู่ในระดับใด มีบริการอะไรบ้าง ในช่วงเวลาใด ใครเป็นเจ้าของ มีจำนวนเตียงกี่เตียง และค่าบริการเท่าไร

(2.2) ขั้นตอนที่ 2 การประเมินทรัพยากรท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1) คุณภาพทรัพยากร อะไรทำให้ทรัพยากรนี้ดีกว่าทรัพยากรอื่น มีจุดอ่อนตรงไหน ได้รับการดูแล มีคุณภาพบริการสม่ำเสมอ และมีข้อเสียต่อการพัฒนาหรือไม่

2) ทรัพยากรมีความโดดเด่นและแตกต่างจากที่อื่นและแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในสถานที่นั้นๆ

3) มีอำนาจในการดึงดูดนักท่องเที่ยว กิจกรรมในการดึงดูด และมีข้อเสนอดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการในระดับใด

4) ฐานข้อมูลของทรัพยากร อะไรทำให้ทรัพยากรนี้มีบทบาทกับปัจจุบันและสำคัญยิ่งขึ้นในคราวต่อไป ทรัพยากรนี้มีปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตหรือไม่

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนเดินทางมาเยือนถิ่นนั้น ซึ่งมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งเทศกาลและงานประเพณีประจำปีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังนั้น “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” จึงหมายถึงรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ส่วนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว (นำชัย ทนผล และคณะ, 2542)

ประเภทและปัจจัยของทรัพยากรท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวพร้อมทั้งพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มจะเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวตามประเภทที่ตนชื่นชอบ เราอาจแบ่งประเภทของทรัพยากรท่องเที่ยวตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ 3 ประเภท

- (1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ
- (2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ
- (3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมปัจจัยของทรัพยากรท่องเที่ยว

(4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น สนใจด้านความสวยงามของธรรมชาติศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน

(5) ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีบริการอำนวยความสะดวกด้านน้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักอาหาร จำหน่ายสินค้าที่ระลึก

(6) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง

สรุป การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท่องเที่ยวจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้น เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมในขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่กันไป โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542)

2.5 แนวคิดทฤษฎีดั้งทุนและผลตอบแทน

การวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนทางการผลิตจะทำการวิเคราะห์ต่อหน่วยพื้นที่การผลิต คือ ต้นทุน และผลตอบแทนจากการลงทุนเฉลี่ยต่อพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่ ภายในระยะเวลา 1 ปี ของการ ดำเนินโครงการ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงโอกาส และความน่าสนใจในการลงทุน

2.5.1 ทฤษฎีดั้งทุนที่เกี่ยวข้อง

นราทิพย์ ชูติวงศ์ (2547) ได้ให้ความหมายของต้นทุนในทางเศรษฐศาสตร์คือการวิเคราะห์ต้นทุนในทางเศรษฐศาสตร์จะมีความแตกต่างจากการคิดต้นทุนในทางบัญชี หรือต้นทุน ทั่วไป กล่าวคือ ต้นทุนทางบัญชีนี้นั้นจะสามารถวัดค่าใช้จ่ายที่เสียไปเป็นตัวเลขเพียงอย่างเดียวหรือเรียก ได้ว่าเป็นต้นทุนที่เห็นแจ้งชัด (Explicit Cost) แต่สำหรับต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Cost) นั้นจะรวมไปถึงค่าใช้จ่ายที่เสียไปทั้งที่สามารถวัดเป็นตัวเลขได้ และวัดเป็นตัวเลขไม่ได้ นั่นก็คือต้นทุนที่ เห็นแจ้งชัด (Explicit Cost) และต้นทุนไม่แจ้งชัด (Implicit Cost) ในทางเศรษฐศาสตร์นั้นจะเรียก ต้นทุนที่มองไม่เห็นอีกอย่างหนึ่งว่า “ต้นทุนค่าเสียโอกาส”

(Opportunity Cost) และเป็นต้นทุนอีกตัวหนึ่งที่ต้องมีการประเมิน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ประกอบด้วยต้นทุนเชิงชัดกับ ต้นทุนไม่เชิงชัดรวมกัน ต้นทุนทางบัญชีจะมีค่าน้อยกว่าต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์และมีผลต่อไปให้ กำไรทางบัญชีมีค่าสูงกว่ากำไรทางเศรษฐศาสตร์

(1) การจำแนกต้นทุนที่ใช้ในการวิจัย

(1.1) จำแนกตามส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์หรือทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต การจำแนกต้นทุนโดยวิธีนี้ เป็นการจำแนกตามส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า ประกอบด้วย วัตถุดิบ แรงงาน และค่าใช้จ่ายการผลิต

1) ต้นทุนจากวัตถุดิบ วัตถุดิบ (raw material) หมายถึง สิ่งที่นำมาใช้ในการผลิต และกลายเป็นส่วนหนึ่งของสินค้า ต้น เนื่องจากวัตถุดิบเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตและการลงทุน ดังนั้นต้นทุนของ วัตถุดิบจึงสามารถที่จะคำนวณได้ในตัวสินค้าที่ผลิตหรือกรรมวิธีในการผลิต

2) ต้นทุนจากแรงงาน แรงงาน (Labor) หมายถึง เงินที่จ่ายเป็นค่าแรงงานที่จ้างมา หรือทำการผลิตสินค้าหรือทำการแปรรูปตัววัตถุดิบให้เป็นสินค้า หรือผลผลิต

3) ต้นทุนจากค่าใช้จ่ายการผลิต ค่าใช้จ่ายการผลิต (Manufacturing overhead) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการผลิตนอกเหนือจากวัตถุดิบและค่าแรงทาง ส่วน ค่าใช้จ่ายการ ขายและการบริหารไม่ถือเป็นค่าใช้จ่ายในการผลิต เพราะค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการ จัดจำหน่ายสินค้าและในการบริหารการดำเนินงานของกิจการ ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าแต่ประการใด ดังนั้นค่าใช้จ่ายในการผลิตเป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเช่น ค่าเช่าพื้นที่ ค่าภาษี ที่ดิน ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักรและอุปกรณ์ ค่าซ่อม เป็นต้น

(1.2) จำแนกตามความสัมพันธ์กับระดับของกิจกรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การจำแนกต้นทุนตามพฤติกรรม” (Cost behavior) การจำแนกต้นทุนโดยวิธีนี้เป็นการจำแนกประเภท โดยพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงต้นทุนเมื่อระดับกิจกรรมเปลี่ยนไป ได้แก่ ต้นทุนคงที่ และต้นทุน ผันแปร

1) ต้นทุนคงที่ (Fixed Costs) หมายถึง ต้นทุนที่มีจำนวนรวมคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไปตามสัดส่วนระดับของกิจกรรม หรือปริมาณการผลิต ไม่ว่าจะผลิตในปริมาณมาก หรือน้อยเท่าใด ก็ตาม ต้นทุนประเภทนี้จะมีจำนวนคงที่ หรือไม่สามารถเปลี่ยนแปลง ปริมาณการใช้ได้ภายใน ระยะเวลาของการผลิต และถ้าไม่ดำเนินการผลิตก็ต้องเสียต้นทุนนี้ ได้แก่

ค่าเช่าที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนในการซื้ออุปกรณ์การเกษตร และค่าเสียโอกาสการใช้ที่ดินกรณีที่มิที่ดินเป็นของตนเอง

2) ต้นทุนผันแปร (Variable Costs) หมายถึง ต้นทุนที่มีต้นทุนรวมผันแปรไปตาม สัดส่วนระดับของกิจกรรม หรือการผลิต ต้นทุนผันแปรจึงเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้ปัจจัย ผันแปรในการผลิต ถ้าทำการผลิตในปริมาณมาก ต้นทุนผันแปรในการผลิตก็จะมาก ถ้าผลิตในปริมาณ น้อยต้นทุนผันแปรในการผลิตก็จะน้อย เมื่อไม่ทำการผลิตก็จะไม่ต้องจ่ายต้นทุนชนิดนี้เลย และปัจจัย ผันแปรจะใช้หมดไปในช่วงการผลิตนั้น ๆ ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ตลอดจน ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิต

ต้นทุนรวม (Total Cost) หมายถึง ต้นทุนที่ประกอบด้วยต้นทุนคงที่รวม (Total Fixed Cost: TFC) และต้นทุนแปรผันรวม (Total Variable Cost: TVC)

$$TC = TVC + TFC$$

โดยที่ TC = ต้นทุนรวม (Total Costs)

TVC = ต้นทุนผันแปรรวม (Total Variable Costs)

TFC = ต้นทุนคงที่รวม (Total Fixed Costs)

ภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนรวม ต้นทุนผันแปรรวม และต้นทุนคงที่รวม

จากภาพประกอบด้วย 3 เส้นต้นทุนคงที่รวม (TFC) จะขนานกับแกนนอน แสดงให้เห็นว่า ต้นทุนคงที่จะไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณการผลิต หรือไม่เปลี่ยนแปลงตามปริมาณการผลิต ถ้าไม่มีการผลิต เลยก็ต้องเสียต้นทุนคงที่ เท่ากับ A บาท ส่วนต้นทุนผันแปรรวม (TVC) จะเป็นเส้นที่ลากออกจาก จุดกำเนิดซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่มีการผลิตเลยก็ไม่ต้องเสีย แต่ถ้ามีการผลิตเพิ่มขึ้นก็ต้องเสียต้นทุน ชนิดนี้มากขึ้น สำหรับเส้นต้นทุนรวมทั้งหมด (TC) จะมีลักษณะคล้ายกับเส้น TVC โดยระยะห่าง ระหว่างเส้น TC กับ TVC จะเท่ากับ TFC

รายรับจากการผลิต (Production Revenue) รายรับจากการผลิตคือ รายได้ ที่ผู้ผลิต ได้รับจากการขายผลผลิตตามราคาดตลาด (TR) ซึ่งคำนวณได้จาก ราคาต่อหน่วย (P) คูณ ด้วยปริมาณ ขาย (Q) ดังสมการ

$$TR = P \times Q$$

2.5.1 แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน

(1) ผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน (Benefits) ของการลงทุน หมายถึง มูลค่าของสินค้า หรือบริการที่ผลิตได้จากการลงทุน ประกอบด้วย ผลตอบแทนทางตรง ผลตอบแทนทางอ้อม และผลตอบแทนที่ไม่มีตัวตน

(1.1) ผลตอบแทนทางตรง (Direct Benefits) คือ ผลผลิตสุทธิของการลงทุน ซึ่งหมายถึง มูลค่าของสินค้า และบริการที่ผลิตได้โดยตรงจากการลงทุน นอกจากนี้ยังหมายถึงการประหยัด และการลดค่าใช้จ่าย จากที่เคยมีอยู่เดิม

(1.2) ผลตอบแทนทางอ้อม (Indirect Benefits) คือ ผลประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากผลประโยชน์ตอบแทนทางตรง นอกจากนี้ยังรวมถึงผลประโยชน์ตอบแทนด้าน สังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น โครงการนั้นอาจกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามก่อให้เกิดการ ขยายตัว ของการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่โครงการตั้งอยู่ เป็นต้น

(1.3) ผลตอบแทนที่ไม่มีตัวตน (Intangible Benefits) คือ ผลตอบแทนที่ไม่สามารถ ประเมินมูลค่าเป็นตัวเงินได้ เช่น การลงทุนนั้นอาจมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต และการกระจาย รายได้ ให้มีความยุติธรรมมากขึ้น เป็นต้น

(2) ค่าเสียโอกาสของทุน (Opportunity Cost of Capital) คือ ถ้ามีการกำหนด ให้ตลาดทุน (Capital Market) ที่มีอยู่สามารถนำเงินตรา หรือทรัพยากรไปลงทุนเพื่อสร้างเงินตรา ให้มีจำนวนมากขึ้นในอนาคตแล้ว สามารถกล่าวได้ว่า ค่าเสียโอกาสของการออมได้เกิดขึ้นแล้ว ทางเลือกต่อการบริโภคในปัจจุบันคือ การใช้เงินทุนหรือทรัพยากรไปในทางที่ก่อให้เกิดรายได้ ในอนาคต ซึ่งอย่างน้อยต้องมีมูลค่าเท่ากับเงินตราในปัจจุบันที่เกิดจากการลงทุนในรูปแบบอื่น

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน

2.6.1 ผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน (Benefits) ของการลงทุน หมายถึง มูลค่าของ สินค้า หรือบริการที่ผลิตได้จากการลงทุน ประกอบด้วย ผลตอบแทนทางตรง ผลตอบแทนทางอ้อม และผลตอบแทนที่ไม่มีตัวตน

(1) ผลตอบแทนทางตรง (Direct Benefits) คือ ผลผลิตสุทธิของการลงทุน ซึ่งหมายถึง มูลค่าของสินค้า และบริการที่ผลิตได้โดยตรงจากการลงทุน นอกจากนี้ยังหมายถึงการประหยัด และการลดค่าใช้จ่าย จากที่เคยมีอยู่เดิม

(2) ผลตอบแทนทางอ้อม (Indirect Benefits) คือ ผลประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากผลประโยชน์ตอบแทนทางตรง นอกจากนี้ยังรวมถึงผลประโยชน์ตอบแทนด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น โครงการนั้นอาจกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม ก่อให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่โครงการตั้งอยู่เป็นต้น

(3) ผลตอบแทนที่ไม่มีตัวตน (Intangible Benefits) คือ ผลตอบแทนที่ไม่สามารถประเมินมูลค่าเป็นตัวเงินได้ เช่น การลงทุนนั้นอาจมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต และการกระจายรายได้ ให้มีความยุติธรรมมากขึ้น เป็นต้น

2.6.2 ค่าเสียโอกาสของทุน (Opportunity Cost of Capital) คือ ถ้ามีการกำหนด ให้ตลาดทุน (Capital Market) ที่มีอยู่สามารถนำเงินตรา หรือทรัพยากรไปลงทุนเพื่อสร้างเงินตรา ให้มีจำนวนมากขึ้นในอนาคตแล้ว สามารถกล่าวได้ว่า ค่าเสียโอกาสของการออมได้เกิดขึ้นแล้ว ทางเลือกต่อการบริโภคในปัจจุบันคือ การใช้เงินทุนหรือทรัพยากร ไปในทางที่ก่อให้เกิดรายได้ ในอนาคต ซึ่งอย่างน้อยต้องมีมูลค่าเท่ากับเงินตราในปัจจุบันที่เกิดจากการลงทุนในรูปแบบอื่น

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับงบการเงินและกำไรขาดทุน

2.7.1 งบการเงิน (Financial Statement) เป็นรายงานที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน และผลการดำเนินงานของกิจการ งบการเงินที่สำคัญที่ควรจัดทำ ได้แก่ งบดุล และงบกำไรขาดทุน

(1) งบดุล (Balance Sheet) หมายถึง รายงานทางการเงินที่แสดงฐานะการเงินของกิจการอันประกอบด้วย สินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของเจ้าของ ณ วันใดวันหนึ่ง โดยทั่วไปจะแสดง ณ วันสิ้นงวดบัญชี

(1.1) สินทรัพย์ (Assets) หมายถึง สิ่งที่มีค่าสามารถวัดมูลค่าเป็นเงินตราได้ ซึ่งกิจการเป็นเจ้าของและมีไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกิจการ สินทรัพย์อาจมีตัวตน หรือไม่มีตัวตนก็ได้ อาจอยู่ในรูปสังหาริมทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้หรือค่าใช้จ่ายที่

ได้จ่ายไปแล้วล่วงหน้า โดยปกติการจัดเรียงรายการสินทรัพย์ในงบดุลจะเริ่มจากสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง เช่น เงินสด ตัวเงินรับ ลูกหนี้การค้า สินค้าคงเหลือ วัสดุสิ้นเปลือง สินค้าที่มีสภาพคล่องต่ำ ได้แก่ ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ และสิ้นสุดด้วยทรัพย์สินอื่น ๆ หรือสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งกิจการ สิทธิบัตร และค่านิยม

(1.2) หนี้สิน (Liabilities) หมายถึง สิทธิเรียกร้องที่บุคคลภายนอกมีต่อกิจการอันเกิดจากการค้า การกู้ยืมหรืออื่น ๆ ทำให้กิจการมีภาระผูกพันต้องชดใช้เป็นเงินสด สินค้าหรือบริการ และสินทรัพย์ ตลอดจนสิ่งที่มีค่าอื่นใดภายในกำหนดเวลาที่ตกลงกัน งบดุลแสดงรายการหนี้สิน โดยเรียงลำดับตามระยะเวลาที่ครบกำหนดชำระหนี้ นั่นคือแสดงรายการหนี้สินหมุนเวียนอันเป็นหนี้สินระยะสั้น เช่น เจ้าหนี้การค้า ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย แล้วจึงแสดงรายการหนี้สินระยะยาว เช่น พันธบัตร และเงินกู้ยืมระยะยาว

(1.3) ส่วนของเจ้าของ (Owner's Equity) หมายถึง ส่วนของเจ้าของกิจการที่มีสิทธิ หรือส่วนได้ส่วนเสียเหนือสินทรัพย์ของกิจการภายหลังหักสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ หรือหนี้สินที่มีต่อกิจการหมดแล้ว อันเป็นส่วนของสินทรัพย์ที่เกินกว่าหนี้สิน ส่วนของเจ้าของนี้เกิดจากการลงทุน และรวมถึงส่วนที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงของสินทรัพย์สุทธิ อันเนื่องมาจากการดำเนินงานของกิจการ ส่วนของเจ้าของนี้จะเรียกแตกต่างกันไปตามรูปแบบของกิจการ

ความสัมพันธ์ของรายการเหล่านี้ในงบดุลอาจเขียนเป็นสมการบัญชีได้ดังนี้

$$\text{สินทรัพย์} = \text{หนี้สิน} + \text{ส่วนของเจ้าของ}$$

รูปแบบของงบดุลซึ่งสมาชิกหมู่บ้าน หรือธุรกิจชุมชนสามารถจัดทำได้จะอยู่ในลักษณะทำนองเดียวกันกับกิจการเจ้าของคนเดียว หรือห้างหุ้นส่วน ซึ่งแสดงได้ดังนี้

ชุมชนหมู่บ้าน.....

งบดุล

ณ วันที่.....

(หน่วย :)

สินทรัพย์		หนี้สินและส่วนของเจ้าของ	
สินทรัพย์หมุนเวียน	XX	หนี้สินหมุนเวียน	XX
สินทรัพย์ถาวร	XX	หนี้สินระยะยาว	XX
สินทรัพย์ไม่มีตัวตน	XX	ส่วนของเจ้าของ	XX
สินทรัพย์อื่น ๆ	XX	ทุน-นาย.....	XX
รวมสินทรัพย์	XX	รวมหนี้สินและส่วนของเจ้าของ	XX

จากตัวอย่างการจัดหมวดหมู่รายการในงบดุล สามารถอธิบายลักษณะของแต่ละรายการ ได้ดังนี้

1) สินทรัพย์ ประกอบด้วย

1.1) สินทรัพย์หมุนเวียน (Current Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ภายใน หนึ่งปี หรือหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี การแสดงรายการของสินทรัพย์ประเภทนี้ จะเรียงตามสภาพคล่องในการเปลี่ยนเป็นเงินสด ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้ เงินสด เงินลงทุนชั่วคราว ตัวรับเงิน ลูกหนี้ สินค้าคงเหลือ และสินทรัพย์หมุนเวียนอื่นๆ

1.2) สินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่มีลักษณะคงทน ซึ่งกิจการมีไว้เพื่อใช้ในการดำเนินงานเป็นระยะเวลานานกว่า หนึ่งปี หรือหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี รายการสินทรัพย์ถาวรจะแสดงตามราคารับ หักด้วยค่าเสื่อมราคาสะสม ตัวอย่างสินทรัพย์ถาวร ได้แก่ อาคาร และอุปกรณ์

1.3) สินทรัพย์ไม่มีตัวตน (Intangible Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตนแต่ให้ประโยชน์แก่การดำเนินงานของกิจการเกินกว่า หนึ่งปี หรือหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี สินทรัพย์ประเภทนี้ได้แก่ ค่านิยม สัมปทานบัตร

1.4) สินทรัพย์อื่น (Other Assets) ค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชี และสินทรัพย์ที่ไม่อาจแสดงรวมอยู่ในรายการที่ 1.1) ถึง 1.3)

2) หนี้สินประกอบด้วย

2.1) หนี้สินหมุนเวียน (Current Liabilities) หมายถึง หนี้สินที่ต้องชำระคืนภายในหนึ่งปี เช่น เจ้าหนี้การค้า และเงินเบิกเกินบัญชี

2.2) หนี้สินระยะยาว (Long-Term Liabilities) หมายถึง หนี้สินที่มีกำหนดชำระคืนเกินกว่า หนึ่งปี เช่น เงินกู้ยืมระยะยาว

3) ส่วนของเจ้าของ หมายถึง ผลต่างระหว่างสินทรัพย์ทั้งหมดกับหนี้สินทั้งหมด

2.7.2 งบกำไรขาดทุน (Profit and Loss Statement) หรือ งบรายได้ (Income Statement) หมายถึง รายงานทางการเงินที่แสดงผลการดำเนินงานของกิจการภายในระยะเวลาหนึ่งของการดำเนินงานว่า กิจการมีรายได้รวมทั้งสิ้นเท่าไร รวมทั้งสิ้นมีค่าใช้จ่ายเท่าไร ถ้ารายได้สูงกว่าค่าใช้จ่ายผลต่างก็คือ กำไร ในทางตรงกันข้ามถ้ารายได้น้อยกว่าค่าใช้จ่ายผลต่างก็คือขาดทุน ซึ่งแสดงในรูปของสมการได้ดังนี้

$$\text{รายได้-ค่าใช้จ่าย} = \text{กำไรสุทธิหรือขาดทุนสุทธิ}$$

กิจการจะทำงานกำไรขาดทุนเพื่อรายงานผลการดำเนินงานภายในงวดบัญชี หรือรอบระยะเวลาบัญชีซึ่งรอบระยะเวลาบัญชีของธุรกิจแต่ละประเภทแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะเป็นหนึ่งปี นอกจากนั้นกิจการยังนิยมทำงานกำไรขาดทุนในเวลาที่ต้องการอาจเป็น หนึ่งเดือน สามเดือน หรือ หกเดือนก็ได้ เพื่อวัดผลการดำเนินงานในระยะสั้นอันเป็นส่วนหนึ่งของการวัดผลการดำเนินงานทั้งหมด

(1) รายได้ (Revenue) หมายถึง สินทรัพย์ที่กิจการได้รับการขายสินค้า หรือบริการให้กับลูกค้ารวมทั้งผลตอบแทนที่ได้รับจากเงินลงทุน และการที่ได้รับสินทรัพย์ที่ได้รับนั้นจะถือเป็นรายได้ต่อเมื่อทำให้ส่วนของเจ้าของไม่ได้เพิ่ม

(2) ค่าใช้จ่าย (Expense) หมายถึง สินทรัพย์ที่กิจการต้องจ่ายออกไป หรือใช้ไปเพื่อเป็นทุนของสินค้าและบริการ ตลอดจนเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดรายได้ขึ้นอันมีผลทำให้ส่วนของเจ้าของลดลง เช่น ต้นทุนสินค้าขาย ค่าโฆษณา และเงินเดือน

สินทรัพย์ที่ต้องใช้ไปเพื่อก่อให้เกิดรายได้ซึ่งถือเป็นค่าใช้จ่ายนั้นอาจเป็นเงินสดหรือไม่เป็นเงินสดก็ได้ กรณีที่ไม่เป็นเงินสด เช่น ค่าเสื่อมราคา แต่เกณฑ์ที่สำคัญคือสินทรัพย์ที่ใช้นั้นจะถือเป็นค่าใช้จ่ายก็ต่อเมื่อทำให้ส่วนของเจ้าของลดลง กรณีจ่ายเงินสดชำระหนี้หรือการซื้อสินค้าเงินสดก็ไม่ถือว่าเป็นค่าใช้จ่าย เพราะส่วนของเจ้าของไม่ได้ลดลง สำหรับการจ่ายเงินปันผล นั้นถึงจะทำให้ส่วนของเจ้าของลดลง แต่ก็ไม่ได้จ่ายเพื่อก่อให้เกิดรายได้ จึงไม่ถือเป็นค่าใช้จ่ายเช่นกัน

ค่าใช้จ่ายประกอบด้วย ต้นทุนสินค้าขาย ค่าใช้จ่ายการขาย ค่าใช้จ่ายในการบริหาร และค่าใช้จ่าย อื่น ๆ

(3) กำไรสุทธิ (Net Profit) หมายถึง ส่วนที่รายได้ทั้งหมดสูงกว่าค่าใช้จ่ายสำหรับงวดบัญชีเดียวกัน แต่ถ้ารายได้ต่ำกว่าค่าใช้จ่ายในงวดนั้นเรียกผลต่างนั้นว่า ขาดทุนสุทธิ (Net Loss)

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน

2.8.1 ความหมายของศักยภาพชุมชน

จากการศึกษาทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า ได้มีผู้ที่ให้ความหมายของศักยภาพชุมชนไว้ ดังนี้

จิระภา นิมสุข (อ้างถึงใน สุวิทย์ ชีรสอวต, 2533) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชน หมายถึง จิตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการ

ดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากรและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2539) กล่าวว่า ศักยภาพและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะไปจนถึงการจัดการ การรวมกลุ่มที่ทำให้เกิดพลังต่อการแก้ไขปัญหาในทางเทคนิค และการที่ชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่ ต้องพิจารณาถึงด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่น ๆ ของชุมชนด้วย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2543) กล่าวว่า ชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นั้น เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้น มีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน มีเครือข่ายของกรทำให้สังคมมาติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน

จิระภา นิยมสุข (อ้างถึงใน สุรเชษฐ์ เกษพิทักษ์ 2533) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือข่ายในระบกกติกเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลเต้าศาลแก้ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขคดีความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน

2.8.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดศักยภาพภายในชุมชน

การจะเกิดศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่จะเป็นตัวนำไปสู่การมีศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่ง Mathews (1996) ได้พิจารณาเงื่อนไขและปัจจัยของชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนี้

(1) โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

(1.1) การรวมตัวเป็นกลุ่ม/องค์กร มีมากน้อยเพียงใด

(1.2) ขนาดของกลุ่มที่พบปะ

(1.3) จำนวนสถานที่และโอกาสในการพบปะสังสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหา

ของชุมชน

(1.4) ประเด็นพูดคุย/ปัญหาของชุมชน

(1.5) ระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน

(1.6) เครื่องมือสื่อสาร

(2) กระบวนการเฉพาะบางอย่าง

(2.1) กระบวนการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยรวมของชุมชนเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของคนมากน้อยเพียงไร บทบาทของผู้นำในการตัดสินใจเป็นอย่างไร

(2.2) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

(3) ผู้นำ

(3.1) จำนวนผู้นำ การกระจายตัวในตำบล/พื้นที่

(3.2) บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น การสร้างกระบวนการ/กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายใน/ภายนอกชุมชน

(3.3) คุณสมบัติ เช่น การติดตามสถานการณ์ปัญหา การเปิดกว้างให้การเรียนรู้ไม่แบ่งฝ่าย มองการไกล

(4) กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(4.1) เป็นการประเมินว่าชุมชนมีระบบความคิดด้านต่าง ๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงไร

(4.2) การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมพอ ๆ กับผลงาน

(4.3) การดึงคนให้มาร่วมกระบวนการคิดและตัดสินใจให้มากที่สุด

(4.4) การเน้นศักยภาพของสมาชิกที่มาร่วมตัวกันว่าเป็นต้นทุนของชุมชน มากกว่ามองว่าเป็นปัญหาของชุมชน

(4.5) ความคิดเกี่ยวกับ “อำนาจ” หรือ “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลง เน้นพลังของกลุ่มในการแก้ปัญหาของตนเองมากกว่าฝากความหวังไว้ที่ผู้มี “อำนาจ” หรือไม่

(4.6) ความคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง

(5) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน

(5.1) การพึ่งพาหน่วยงานของรัฐที่มีมากน้อยเพียงไร

(5.2) ความร่วมมือสนับสนุน ความใกล้ชิดกันของโรงเรียน วัด และสถานบริการในชุมชน

(6) ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกันและมองหาทางออกของความร่วมมือในชุมชนเป็นการประเมินว่าในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนหรือไม่ โดยดูจาก

(6.1) ประวัติศาสตร์/คำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการช่วยเหลือกันและกันในการแก้ปัญหาชุมชน

(6.2) การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายร่วมกัน

(6.3) ความพยายามในการดึงเอาคนที่ยังไม่เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนให้

เข้าร่วมด้วย

2.8.3 การประเมินศักยภาพของชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2537) กล่าวว่า ขอบเขตการวินิจฉัยศักยภาพของชุมชนในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนสามารถวิเคราะห์ได้จากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1) ความกระตือรือร้นหรือวิญญาน ตลอดจนการรับรู้และจิตสำนึกในการพัฒนาของประชาชน เป็นการวินิจฉัยความพร้อมของประชาชน หมายถึง ความมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ความกระตือรือร้นมีความสำคัญอย่างมากแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้รวมถึงการรับรู้และการมีจิตสำนึกในงานพัฒนาของประชาชนด้วย

2) โครงสร้างและบทบาทขององค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งโครงสร้างอำนาจชุมชน เป็นเรื่องที่พิจารณาถึงสภาพการปกครองของผู้นำชุมชนว่ามีบทบาทอย่างไรในการดำเนินงานพัฒนา เช่น คุณภาพและลักษณะของผู้นำชุมชน และองค์กรของชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาและเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา

3) การวางแผนและการบริหารจัดการงานพัฒนา พิจารณาถึงความสามารถที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนมากน้อยเพียงใด

4) การพัฒนาคน การพิจารณาความพร้อมของทรัพยากรบุคคลในชุมชน ว่าสามารถทำให้ชุมชนมีการพัฒนามากน้อยเพียงใด เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และประชาชนทั่วไปในชุมชน มีการพัฒนาชุมชนของตนเองมากน้อยเพียงใด

5) เทคโนโลยีในงานพัฒนา ศักยภาพของชุมชนในเรื่องของเทคโนโลยีในงานพัฒนาเป็นอีกเรื่องที่จะต้องทำการวินิจฉัยถึงประสิทธิภาพของเทคโนโลยีว่าสามารถทำให้งานพัฒนาในชุมชนบรรลุผลสำเร็จตามความต้องการของสมาชิกมากน้อยเพียงใด

6) การสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชน การวินิจฉัยศักยภาพในเรื่องการสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชนนี้เพื่อที่จะทำให้เกิดความสำนึกและการติดต่อประสานงานความเข้าใจกันมากขึ้น

7) การระดมทุน แรงงาน และทรัพยากรในชุมชน ปัจจัยเรื่องทุนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุเป็นสิ่งที่สำคัญในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากถ้าหากมีการดำเนินการที่ปราศจากทุน แรงงาน และทรัพยากรที่เหมาะสม จะทำให้โครงการประสบปัญหา และไม่สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายได้

8) ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่สำคัญไม่อาจมองข้ามไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนย่อมจะแตกต่างกันไป อุปสรรคหรือความสำเร็จในงานพัฒนาต้องพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งด้วย เช่น ประชาชนมีค่านิยมอย่างไร มีทัศนคติต่อการพัฒนาอย่างไร ลักษณะการพึ่งพาอาศัยเป็นอย่างไร

9) ระบบการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน การวินิจฉัยในเรื่องของศักยภาพไม่เพียงแต่พิจารณาองค์ประกอบภายในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบจากภายนอกชุมชนด้วย ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ การบริการ และด้านวิชาการจากภายนอกชุมชนมีผลกระทบกับภายในชุมชนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมิได้อยู่หนึ่ง หรือติดต่อกันเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้จำเป็นต้องทราบถึงการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม สีสงกรณ์ นาคทรัพย์ และคณะ (2538) ได้เสนอแนะข้อสรุปเกี่ยวกับกรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชนไว้ ดังนี้

1) มีการนำมิติเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรมเพราะการมีฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนได้ง่ายและมีคุณภาพ

2) ความสามารถในการตอบสนองต่อปัญหา ซึ่งควรพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1) ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อปัญหา

2.2) ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลากหลายหรือไม่ ยากง่ายเพียงไร เป็นปัญหาภายในหรือภายนอกชุมชน ปัญหาเหล่านี้จะเป็นเครื่องทดสอบประสิทธิภาพและความสามารถของกลุ่มในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

2.3) จำนวนปัญหาที่องค์กรชุมชนสามารถแก้ไขได้

3) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ซึ่งควรพิจารณาตัวชี้วัด ได้แก่

3.1) การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกการแก้ไขปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหา โดยดูถึงกระบวนการในการวิเคราะห์ดังกล่าวว่า มีการวิเคราะห์ที่ชัดเจนหรือไม่ มีการเชื่อมโยงปัญหากับสาเหตุหรือไม่ คุณภาพในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ การตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร มีทิศทางที่ถูกต้อง มีสติหรือไม่

3.2) มีการพัฒนาจิตสำนึกหรือไม่

4) ด้านการจัดกลุ่ม ซึ่งควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

4.1) จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม

4.2) ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น

เสนอความคิดลงมือปฏิบัติ ฯลฯ

4.3) สมาชิกทำหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ

4.4) มีการสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

4.5) มีการระดมและคิดการร่วมกัน

4.6) มีความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน

5) ด้านที่เกี่ยวกับผู้นำ ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน

ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

5.1) จำนวนผู้นำ มีหลายคนหรือไม่

5.2) ความรู้และทักษะของผู้นำ มีหลายด้านหรือไม่ (เช่น ผู้นำด้านการสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้ การจัดการ ฯลฯ)

6) ด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่ การที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

7) ด้านการยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

7.1) การสนับสนุนที่ได้รับจากภายนอก เช่น เงินทุนและทรัพยากรในโครงการพัฒนาต่าง ๆ

7.2) มีคนเยี่ยมชมศึกษาดูงาน เป็นแหล่งความรู้

7.3) การมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐ/แหล่งทุนต่าง ๆ มากขึ้น

8) ด้านการขยายผล ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

8.1) จำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น

8.2) ประเภทงานและกิจกรรมมีหลากหลายมากขึ้น

8.3) จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น

นอกจากนั้น บัณฑิต อ่อนดำ และ วิริยา น้อยวงศ์ (2533) ยังได้กล่าวถึง ตัวชี้วัดของความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน ได้แก่

1) องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ซึ่งรวมถึง ระบบข้อมูลข่าวสาร วิชาการ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย ที่ทันต่อความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงโดยเน้นให้เกิดองค์ความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล

ครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคม ตลอดจนองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาทั้งในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน และใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา

2) กระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ ในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถวิเคราะห์ วิจัยปัญหา แสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองปัญหาของสมาชิกในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาหมู่บ้าน ประสบการณ์ และการเรียนรู้ ประยุกต์ เทคนิค และการจัดการ

3) องค์การชุมชน/การบริหารจัดการ/กำลังคน หมายถึง การรวมกลุ่มชาวบ้าน การจัดองค์กรในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน การจัดระบบบริหารจัดการงานพัฒนา จัดระบบสวัสดิการสังคมชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มกองทุนออมทรัพย์ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมเครือข่ายทั้งเครือข่ายธรรมชาติ เครือข่ายการจัดตั้งองค์กร และเครือข่ายประสบการณ์

2.9 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน (SWOT Analysis)

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strength, Weaknesses, Opportunities, and Threats โดย Strength คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี ในขณะที่ Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นผลและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำไม่ได้ดี Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอก ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร และ Threats คือ อุปสรรคหมายถึงปัจจัย และสถานการณ์ภายนอกที่ได้วางการทำงานขององค์กรไม่ให้อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร (นันทิยา หุตานุวัตร, 2546) บางครั้งการจำแนกโอกาส และอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนกลับซึ่งกันและกันเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์เป็นหลัก เช่น งานวิจัยของ เรวัต สิงห์เรือง (2549) การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุที่ทำให้แก่งสะพือมีนักท่องเที่ยวลดลง 3) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืน 4) เพื่อศึกษาแนวทางให้ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืนให้ดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแก่งสะพือ จากการวิจัยพบว่า แก่งสะพือมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และพบปัญหาคือ ขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการ ร้านค้า ชุมชน ขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาสีมาดล้อมหลัก ๆ คือการไม่เข้าใจเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเพื่อการบริหารจัดการแก่งสะพือ แบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และงานวิจัยของ สุจิตราภา พันธุ์วิไล และธีรเทพ ขนโมศรี (2550) ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาศักยภาพของชุมชน ปัญหาอุปสรรค ความต้องการของชุมชนในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย และเสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและการเข้าถึง แต่ปัญหาที่พบคือ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านรายได้ ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ งานวิจัยของ คำพันธ์ เชิดไชย (2553) ได้วิจัยรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนบ้านผาชัน ตำบลลำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มี วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพในด้าน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านผาชัน และศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2) เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ และการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านผาชัน และ 3) เพื่อศึกษาผลที่ จะเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในด้านสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจ สังคม พบว่า ชุมชนบ้านผาชันมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในชุมชนกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งมีจำนวนมากถึง 24 จุด ทั้งนี้ ควรนำความรู้ที่ได้จากการทำโครงการวิจัยครั้งนี้จัดเป็นหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของธรรมชาติและ

อปท.ควรสนับสนุนงบประมาณงบประมาณหรือให้ความรู้ในการเขียนแผนพัฒนาเพื่อให้ตรงกับความต้องการของคนในหมู่บ้าน และงานวิจัยของ สุรชาติพย์ เข็มน้อย (2554) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตลาดบางพลวย อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชน ความผูกพันต่อชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนอยู่ในระดับปานกลางจากงานวิจัยได้มีข้อเสนอแนะว่าควรมีหน่วยงานให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่แล้วงานวิจัยจะมีผลออกมาในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่บริหารงานจากคนในชุมชนเองยังไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ขาดจิตสำนึก เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน และยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่าหากต้องการให้ชุมชนท่องเที่ยวสามารถบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้น จะต้องทำให้บุคคลเหล่านั้น มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการคิดต้นทุน โดยเฉพาะการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งจะทำให้สามารถวางแผนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่จะทำให้ชุมชนอยู่รอดและเจริญเติบโตได้อย่างชัดเจน เป็นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป